

Vähemmistöstressi ja syrjinnän kokemukset korkeakoulussa

Tulosraportti Nyyti ry:n QueerMieli –
hankkeen kyselystä
sateenkaarikorkeakouluopiskelijoille

Vähemmistöstressi ja syrjinnän kokemukset korkeakoulussa oli loppuvuodesta 2024 toteutettu kysely lhbtqa+ -korkeakouluopiskelijoiden vähemmistöstressikokemuksista sekä heihin kohdistuvasta syrjinnästä korkeakoulumaailmassa

QueerMieli –hanke

queermieli@nyyti.fi

Tiivistelmä raportista

Vähemmistöstressi ja syrjinnän kokemukset korkeakoulussa - kyselyn tulokset

Nyyti ry:n QueerMieli -hanke toteutti marras-joulukuussa 2024 kyselyn lhbtq+-korkeakouluopiskelijoille, jonka tarkoituksena oli kerätä tietoa sateenkaariopiskelijoiden kokemuksista vähemmistöstressistä ja syrjinnästä opiskeluympäristöissä. Kyselyyn vastasi yhteensä 612 opiskelijaa ympäri Suomen. Kyselyn vastaukset toivat tärkeällä tavalla sateenkaariopiskelijoiden ääntä kuuluviin. Monivalintavastausten ohella lähes 600 avovastausta syvensivät ymmärrystä kokemusten moninaisuudesta ja täydentävät jo olemassa olevaa tietoa lhbtq+-ihmisten hyvinvoinnista.

Seksuaali- ja/tai sukupuolivähemmistöön kuulumiseen liittyvän syrjinnän lisäksi vastaajat raportoivat kokeneensa myös muuhun vähemmistöasemaan liittyvää syrjintää. Vastauksista nousi erityisesti vammaisuuteen, toimintakykyyn tai terveydentilaan kohdistuva syrjintä, joka ilmeni esimerkiksi yksilöllisten mukautusten epäämisinä, sekä opiskeluun tarjottavan tuen vaillinaisuutena tai täytenä puuttumisena.

Opiskelukokemuksissa on suurta variaatiota

Valtaosa, 82 % vastaajista, koki korkeakouluympäristönsä yleisesti ilmapiiriltään turvallisesti sateenkaariopiskelijoille. Tarkemmin eri teemoista kysyttäessä opiskelukokemuksiin liittyvä variaatio tuli näkyväksi. Esimerkiksi 46 % vastaajista kertoi huomanneensa muihin sateenkaari-ihmisiin kohdistuvaa epäasiallista käytöstä, väkivaltaa, ahdistelua tai muuta syrjivää toimintaa korkeakoulussa. Avovastauksissa kuvatuissa kokemuksissa vaihtelu oli hyvin suurta. Monilla oli myönteisiä kokemuksia niin kanssaopiskelijoista, opiskelijayhdistyksistä kuin korkeakoulujen ja opiskelijaterveydenhuollon ammattilaisistakin. Kuvauksissa nostettiin kuitenkin myös useita häirinnän, syrjinnän ja väkivallan kokemuksia.

Normatiivisuus näkyy korkeakouluissa

Vastaajien kielteisiä kokemuksia yhdisti erityisesti opiskeluympäristön cis- ja heteronormatiivisuus. Normatiiviset oletukset tulivat esille niin opetuksessa, tapahtumissa kuin opiskelijaterveydenhuollossa. Esimerkiksi cis- ja hetero-olettamukset olivat häirinneet opetuksessa ja opetusmateriaaleissa yhteensä 54 % vastaajista. Normatiivisten oletusten mukaan toimiminen näyttäytyi käytännössä esimerkiksi vähemmistöihin liittyvänä vitsailuna, moninaisuuden näkymättömyytenä opetusmateriaaleissa ja virheellisinä tulkintoina opiskelijan ehkäisyn tarpeesta.

Syrjinnän pelko vaikuttaa opiskelijoiden elämään

Vastauksissa keskeisenä sateenkaariopiskelijoiden hyvinvointiin vaikuttavana tekijänä nousi syrjinnän pelko. Syrjinnän pelko vaikutti vastaajilla muun muassa luennoille osallistumiseen ja opiskelutoteutuksen (lähi-/etäopetus) valintaan, alavalintaan, itseen kohdistuvien normatiivisten oletusten korjaamiseen, terveydenhuollon palveluihin hakeutumiseen sekä häirinnästä, syrjinnästä tai epäasiallisesta käytöksestä ilmoittamiseen. Syrjinnän pelon taustalla oli aiempia negatiivisia kokemuksia, muihin kohdistuvan syrjinnän todistamista sekä moninaisuuden näkymättömyyttä omassa opiskeluympäristössä. Avovastauksissa toistui useasti, että lhbtqa+-opiskelijat tarvitsevat varmuuden kohtaamisen turvallisuudesta ennen kuin uskaltavat kertoa omasta sateenkaarevuudestaan kanssaopiskelijoille tai ammattilaisille.

Sukupuolivähemmistöihin kuuluvilla opiskelijoilla kielteisempiä kokemuksia

Sukupuolivähemmistöihin kuuluvien opiskelijoiden kokemukset olivat kyselyssä kauttaaltaan kielteisemmät kuin vain seksuaalivähemmistöihin kuuluvien opiskelijoiden. Sukupuolivähemmistöihin kuuluvien opiskelijoiden kokemuksiin lukeutui rakenteellisia ongelmia, cisheteronormatiivisia toimintatapoja ja ammattilaisten tiedon ja/tai osaamisen puutetta sukupuolen moninaisuudesta. Käytännössä

kielteiset kokemukset näyttäytyivät esimerkiksi turvallisten wc-tilojen puuttumisena, transfobisina ja -vihamielisinä puheina, sekä toistuvana väärinsukupuolittamisena ja pelkona korjata virheellisiä oletuksia. Sukupuolivähemmistöihin kuuluvien opiskelijoiden kokema syrjinnän pelko ja kielteiset kokemukset johtivat esimerkiksi oman sukupuolen aktiiviseen piilotteluun, opintojen keskeyttämiseen ja terveydenhuollon palvelujen välttämiseen.

Keinoja turvallisemman opiskeluympäristön rakentamiseen

Vastaajat toivat esille runsaasti erilaisia jo käytössä olevia keinoja sekä ehdotuksia keinoista lhbtq+-opiskelijoiden turvallisuuden vahvistamiseksi korkeakouluissa ja opiskelijaterveydenhuollossa. Esimerkkejä hyvistä käytänteistä olivat moninaisuuden näkyminen korkeakoulujen viestinnässä, erilaiset sateenkaarimerkit ammattilaisilla ja korkeakoulujen tiloissa sekä turvallisemman tilan periaatteiden nostaminen tapahtumissa ja kurssien aluksi. Kehittämiskohteina nousivat esimerkiksi häirintäilmoitusprosessien tarkempi avaaminen opiskelijoille, sukupuolen moninaisuuden vahvempi huomioiminen sähköisissä järjestelmissä ja tilaratkaisuissa, sekä ammattilaisten kouluttaminen yhdenvertaisuuden edistämisestä ja moninaisuuden kohtaamisesta.

Sisällysluettelo

Tiivistelmä raportista	1
Vähemmistöstressi ja syrjinnän kokemukset korkeakoulussa –kyselyn tulokset....	1
Opiskelukokemuksissa on suurta variaatiota	1
Normatiivisuus näkyy korkeakouluissa.....	2
Syrjinnän pelko vaikuttaa opiskelijoiden elämään.....	2
Sukupuolivähemmistöihin kuuluvilla opiskelijoilla kielteisempiä kokemuksia	2
Keinoja turvallisemman opiskeluympäristön rakentamiseen	3
1. Kyselyn tausta ja tarkoitus	6
2. Kyselyn toteuttaminen ja tulosten analysointi.....	7
2.1 Kyselyn tekninen toteutus.....	7
2.2 Vastaaajien anonymiteetti ja tietosuoja.....	8
2.3 Analysointiprosessi	8
3. Sateenkaarevuus, vähemmistöstressi ja korkeakoulumaailma	9
3.1 Sateenkaarevuus, lhbtq+ -opiskelijat ja vähemmistöstatus.....	9
3.2 Vähemmistöstressiteoria.....	10
3.3 Korkeakoulumaailma sateenkaarevana opiskelijana	11
3.4 Moniperusteinen syrjintä	12
4. Kyselyn tulokset.....	13
4.1 Normatiivisuus.....	13
4.1.1 Cis- ja hetero-oletukset	14
4.1.2 Alloseksuaalisuuden ja monogaamisuuden oletukset	17
4.2 Syrjinnän pelko.....	18
4.2.1 Syrjinnän pelko perustuen aiempiin kokemuksiin.....	20
4.2.2 Syrjinnän pelko ympärillä havaittuun syrjintään perustuen.....	20

4.3 Syrjintä, häirintä, väkivalta ja muut satuttavat teot.....	21
4.3.1 Väkivalta ja satuttavat teot.....	21
4.3.2 Vähättely, ohittaminen, näkymättömäksi tekeminen ja ammattilaisten passiivisuus	23
4.3.3 Mikroaggressiot, tungettelevat kysymykset ja teot	24
4.3.4 Syrjinnästä, häirinnästä ja väkivallasta ilmoittaminen	25
4.4 Sukupuolivähemmistöihin kohdistuva syrjintä.....	26
4.5 Moniperusteinen syrjintä korkeakouluissa	29
4.6 Kokemuksia turvallisista kohtaamisista ja opiskelijoiden kehittämis ehdotuksia	31
5. Yhteenveto.....	35
6. Kiitokset	35
7. Lähdeluettelo.....	36

1. Kyselyn tausta ja tarkoitus

QueerMieli on Nyyti ry:n kolmivuotinen (2024–2026) hanke. Hankkeen tavoitteena on sateenkaariopiskelijoiden mielenterveyden edistäminen korkeakouluissa.

Lhbtqa+-opiskelijoiden mielenterveyden edistämiseen pyritään vertais-, koulutus- ja vaikuttamistoiminnan avulla. Hankkeeseen ja sen toimintoihin voi tutustua tarkemmin verkkosivulla queermieli.fi.

QueerMieli -hankkeen Vähemmistöstressi ja syrjinnän kokemukset korkeakoulussa -kysely toteutettiin loppuvuodesta 2024, tarkoituksena kerätä hankkeelle tietoa lhbtqa+ -korkeakouluopiskelijoiden vähemmistöstressikokemuksista suomalaisissa korkeakouluissa sekä korkeakoulumaailmassa tapahtuvasta syrjinnästä.

Vastaavanlaista vähemmistöstressiin ja syrjintään kiinteästi keskittyvää kyselyä ei ole toteutettu aikaisemmin suomalaisissa korkeakouluissa sateenkaariopiskelijoista. Koimme ajankohtaisen tiedon tuottamisen tarpeelliseksi niin hankkeen toiminnan kuin laajemman yhteiskunnallisen tilanteen kannalta. Katsomme ymmärryksen vahvistamisen sekä opiskelijoiden oman äänen kuulemisen vähemmistöstressistä sekä syrjinnän eri muodoista hankkeemme tavoitteelle keskeiseksi.

Kyselyn kohderyhmää olivat kaikki alempaa ja ylempää korkeakoulututkintoa sekä tohtoriopintojaan suomalaisissa korkeakouluissa suorittavat lhbtqa+ -opiskelijat taustasta riippumatta. Kyselyä markkinoitiin opiskelija- ja ylioppilaskuntien, sateenkaariopiskelijajärjestöjen, sateenkaarijärjestöjen sekä Nyytin sosiaalisen median ja verkkosivujen kautta. Kyselyn tarjoamaa tietoa hyödynnetään jatkossa erityisesti QueerMieli -hankkeen koulutus- ja vaikuttamistoiminnassa, jotka suuntautuvat opiskelijoiden kanssa toimivalle opetus- ja ohjaavalle henkilöstölle, opiskelijajärjestöille sekä opiskelijaterveydenhuollon ammattilaisille.

Kysely oli auki vastaajille 20.11.–22.12.2024, eli noin kuukauden ajan. Kyselyyn oli mahdollista vastata niin suomeksi, ruotsiksi kuin englanniksi mahdollisimman laajan vastaajajoukon saavuttamiseksi. Kyselyyn vastattiin kaikilla valinnaisilla kielillä: 88 % vastaajista suomeksi, 7 % englanniksi ja 5 % ruotsiksi. Kyselyssä oli yhteensä 612 vastaajaa, joista 355 (58 %) raportoivat kuuluvansa johonkin seksuaalivähemmistöön, 236 (39 %) sekä seksuaali- että sukupuolivähemmistöön ja 21 (3 %) vastaajaa johonkin sukupuolivähemmistöön.

Kysely sisälsi viisi osiota: taustatiedot, korkeakouluarki ja -ilmapiiri, syrjinnän kokemukset luennoilla, kampuksella ja tapahtumissa, opiskelijaterveydenhuollon palvelut sekä syrjintään puuttuminen. Kysely sisälsi pakollisia väittämiä erilaisilla asteikoilla sekä vapaaehtoisia täydentäviä avokysymyksiä.

Opiskelijaterveydenhuollon palvelut -osioon oli mahdollista vastata vain, jos vastaaja oli ilmoittanut käyttäneensä opiskelijaterveydenhuollon palveluita opintojensa aikana. Osion avokysymys oli avoin kaikille vastaajille, eli vastaajan oli mahdollista avata syitä sen taustalla, miksei hän ollut käyttänyt opiskelijaterveydenhuollon palveluja.

Kyselymme tulokset eivät vastaa kaikkien lhbtq+ -korkeakouluopiskelijoiden kokemuksia korkeakoulumaailmasta ja opiskelusta. Kyselyn tuloksia ei voida pitää tilastollisesti yleistettävänä, sillä kyseessä ei ole tutkimus eikä vastaajamäärä ole edustava otos. Kyselymme tulokset tarjoavat suuntaa antavaa tietoa lhbtq+ -opiskelijoista ja heidän kokemuksistaan suomalaisessa korkeakoulumaailmassa. Toivomme vastauksien auttavan syventämään ymmärrystä niistä eri vähemmistöjen hyvinvointieroista, joita on havaittu muissa Suomessa opiskelevia opiskelijoita koskevissa selvityksissä, kuten THL:n Kouluterveyskysely, Otus sr:n Opiskelijabarometri sekä TEK:n Opiskelijatutkimus.

Tuloksemme ja johtopäätelmämme ovat omiamme, ja niitä pohjustavat vähemmistöstressiin liittyvä teoria sekä työkokemuksesta syntyneet havaintomme. Kyselymme, sen tulokset ja tekemämme päätelmät eivät edusta kaikkien sateenkaaritoimijoiden näkemyksiä.

Suosittelimme tutustumaan kirjallisen tulosraportin ohella määrällisiin tuloskaavioihin mahdollisimman kattavan ja selkeän kuvan saamiseksi tuloksista.

2. Kyselyn toteuttaminen ja tulosten analysointi

2.1 Kyselyn tekninen toteutus

Kysely toteutettiin SurveyPal -kyselytyökalulla. Kyselyn tuloksia käsiteltiin Microsoft Office 365 -ohjelmistoilla. Kaaviot ja tilastollinen vertailu tehtiin Excel -

ohjelmalla. Kyselyn laadullinen analyysi toteutettiin hyödyntäen Word – asiakirjaohjelmaa teemoitellen avovastauksia käsin.

2.2 Vastaajien anonymiteetti ja tietosuoja

Vastaajien yksityisyyden suojaamiseksi avovastauksista poistettiin kaikki tunnisteita ja henkilötietoja sisältävät kohdat. Kyselyn tuloksista ei ole mahdollista yksilöidä tai tunnistaa yksittäisiä vastaajia. Vastauksia on säilytetty ja käsitelty sisäisillä verkkoalustoilla, joihin on ollut pääsy ainoastaan hankkeen työntekijöillä. Emme keränneet vastaajista muita henkilötietoja kuin tiedon korkeakoulun sijaintimaakunnasta sekä seksuaali- ja/tai sukupuolivähemmistöön kuulumisesta, mahdollisimman suuren yksityisyydensuojan ja anonymiteetin takaamiseksi. Yksityisyydensuojan ja anonymiteetin turvaamiseksi emme kysyneet tarkemmin vastaajien identiteetistä, iästä, alasta tai korkeakoulusta.

2.3 Analysointiprosessi

Kyselyn määrällisen ja laadullisen analyysin toteuttivat QueerMieli –hankkeen asiantuntijat Anders Huldén ja Sanni Laurila sekä kokemusasiantuntija Iivari Herva keväällä 2025. Tämän lopputuotoksen kirjoittamisesta vastuussa on ollut pääosin Iivari Herva.

Kyselyn analyysi sisältää kolme keskenään vertailtavaa joukkoa: 1. kaikki vastaajat, 2. vain seksuaalivähemmistöihin kuuluvat, 3. sukupuolivähemmistöön sekä sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöön kuuluvat opiskelijat. Pelkästään sukupuolivähemmistöihin kuuluvia vastaajia oli vain pieni joukko, joten analyysivaiheessa päätimme yhdistää vain sukupuolivähemmistöön sekä sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöön kuuluvat vastaajat yhdeksi vertailuryhmäksi. Joukot valikoituivat identiteettiryhmien välisten mahdollisten erojen havainnoimiseksi kyselyn tuloksista. Katsoimme kuitenkin ryhmien tilastollisen vertailukelpoisuuden säilyttämisen tärkeäksi.

Tulosten analysointi lähti liikkeelle alkuvuodesta 2025 määrällisestä analyysistä, eli kaavioiden tekemisestä kaikista vastaajista ja eri vertailuryhmistä. Sen jälkeen

työryhmämme siirtyi työstämään avovastauksia ja havainnoimaan vastauksista nousevia teemoja ja ilmiöitä laadullisesti. Vastauksissa korostuivat erityisesti normatiivisuus, syrjinnän pelko, syrjintä, häirintä, väkivalta ja muut satuttavat teot, sukupuolivähemmistöihin kohdistuva syrjintä, moniperusteinen syrjintä korkeakouluissa, sekä kokemukset turvallisista kohtaamisista ja opiskelijoiden kehitysehdotukset.

Seuraavassa osiossa 3 esittelemme tuloksiamme sekä vähemmistöstressiä pohjustavat teoreettisen viitekehyksen, sisältäen sateenkaarevuuden, lhbtqa+ -opiskelijuuden, vähemmistöstatuksen, vähemmistöstressiteorian, korkeakoulumaailman sateenkaarevana opiskelijana sekä moniperusteisen syrjinnän käsitteet.

3. Sateenkaarevuus, vähemmistöstressi ja korkeakoulumaailma

3.1 Sateenkaarevuus, lhbtqa+ -opiskelijat ja vähemmistöstatus

Termillä 'sateenkaarevuus' viitataan kaikkiin, joiden sukupuoli-identiteetti, sukupuolen ilmaisu ja/tai seksuaalinen suuntautuminen poikkeavat jollain tavalla vallitsevasta yhteiskunnan normista. Suomalaisessa yhteiskunnassa tällä viitataan useimmiten lhbtqa+ -yhteisöön, joka on kokoava kirjainlyhenne sanoista lesbot, homot, biseksuaalit, transihmiset, intersukupuoliset, queer-ihmiset, aseksuaalit sekä plus -merkin alle sijoittuvat muut ryhmät. Sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöillä viitataan samoihin ryhmiin, sillä näillä ryhmillä on tilastollinen vähemmistöstatus suhteessa allo- ja heteroseksuaaleihin sekä cis- ja endosukupuolisiin ihmisiin niin Suomessa kuin maailmanlaajuisesti.

Käytimme kyselyssä lyhennettä "lhbtqa+ -korkeakouluopiskelija", sillä kyseessä on vakiintunut ja yleisesti ymmärretty lyhenne. Taustatietoja kerättyä halusimme jakaa vastaajat kolmeen erilliseen kategoriaan: 1. "seksuaalivähemmistö" viitaten homoihin, lesboihin, biseksuaaleihin ja muihin ei-heteroihin sekä aseksuaaleihin; 2. "sukupuolivähemmistö" viitaten trans- ja intersukupuolisiin, ei-binäärisiin, muunsukupuolisiin ja kaikkiin muihin ei-cissukupuolisiin henkilöihin; sekä 3. näiden

kahden kategorian yhdistelmä, ”seksuaali- ja sukupuolivähemmistö.” Pyrimme säilyttämään määritelmät tarpeeksi laveina ja vastaajan itsemäärittelyä kunnioittavina, tunnistaen ja tunnustaen tilastollisen ja yhteiskunnallisen vähemmistöaseman.

Normatiivisuudesta puhuttaessa viittaamme erilaisiin sisäänrakennettuihin kulttuurisiin ja sosiaalisiin oletuksiin asioiden tilasta yhteiskunnassa. Tällaisia ihmissuhteisiin, kehollisuuteen, seksuaalisuuteen ja sukupuoleen liitettäviä normeja ovat muun muassa oletukset cissukupuolisuudesta, endosukupuolisuudesta, heteroseksuaalisuudesta, alloseksuaalisuudesta ja monogaamisuudesta. Termien merkityksiin voit tutustua tarkemmin esimerkiksi [Setan sateenkaarisanastosta](#).

Seuraavassa osiossa tarkastelemme vähemmistöstressin syntyä ja vaikutuksia Ilan H. Meyerin vähemmistöstressiteorian pohjalta.

3.2 Vähemmistöstressiteoria

Vähemmistöstressi on kroonista kuormitusta, joka johtuu melko muuttumattomista sosiaalisista ja rakenteellisista olosuhteista yhteiskunnassa (Jaskari & Keski-Rahkonen, 2021). Yhteiskunnan vahvat normit hetero- ja alloseksuaalisuudesta sekä cis- ja endosukupuolisuudesta aiheuttavat tätä usein kroonistunutta stressiä lhbtq+ -yhteisöön kuuluville henkilöille.

Vähemmistöstressiteoriassa stressitekijät jakautuvat kolmeen pääkategoriaan, jotka ovat distaaliset ja proksimaaliset tekijät sekä henkilön itseensä kohdistama sisäistetty syrjintä eli itsesyrjintä. Distaaliset tekijät viittaavat ulkopuolisiin, objektiivisiin tapahtumiin ja olosuhteisiin, proksimaaliset taas odotuksiin ja valppauteen stressaaville tilanteille ja olosuhteille. Distaaliset tekijät kuvastavat henkilön omasta tulkinnasta riippumatonta asioiden tilaa ja tilanteita, kuten esimerkiksi suoran ja rakenteellisen syrjinnän ja väkivallan kokemukset sekä erilaiset leimaavat asenteet ja ennakkoluulot. Lisäksi henkilön omasta identifioitumisesta riippumattomat asiantilat, kuten esimerkiksi romanttiseksiä suhde samaa sukupuolta olevan kanssa, luetaan distaalisiin tekijöihin. (Meyer, 2003; Jaskari & Keski-Rahkonen, 2021.)

Proksimaaliset tekijät ovat lähemmin kiinnittyneitä henkilön sisäiseen maailmaan ja identiteettiin. Esimerkiksi identifioituminen jollain tavalla sateenkaarevaksi, erilaiset pelot, ympäristön kokeminen uhkaavana sekä erilaisten syrjinnän kokemusten ja väkivallan jatkuva ennakointi ovat proksimaalisia stressitekijöitä. Pyrkimykset välttää syrjintää ja uhkaavia tilanteita voivat myös johtaa oman identiteetin salaamiseen tai peittelyyn. Salailu ja peittely taas lisäävät eristäytymistä ja stressiä. (Meyer, 2003.) Ilan H. Meyer viittaa itsesyrjintään kaikista proksimaalisimpana tekijänä vähemmistöstressille, jossa henkilö kokee häpeää, vihaa ja epämukavuutta omasta identiteetistään ja sisäistää leimaavia asenteita itseään kohtaan (2003).

Ihminen voi kokea vähemmistöstressin vaikutuksia, vaikkei olisi henkilökohtaisesti kohdannut syrjintää (Jaskari & Keski-Rahkonen, 2021) – tämä tulee selkeästi esille myös kyselymme tuloksissa. Proksimaaliset tekijät vaikuttavat välillisesti kaikkiin vähemmistöön kuuluihin ja vähemmistöstressin syntymiseen. Distaaliset tekijät taas vaikuttavat proksimaalisten tekijöiden syntymiseen (Meyer, 2003; Jaskari & Keski-Rahkonen, 2021). Yhteiskunnallinen tilanne ja erilaiset rakenteelliset eriarvoistavat tekijät siis vaikuttavat suoraan lhbtq+ -ihmisten ja näin myös sateenkaariopiskelijoiden vähemmistöstressin kokemuksiin, hyvinvointiin sekä itse- ja omanarvontuntoon vähemmistöasemassa. Vähemmistöstressi altistaa kokijansa erilaisille somaattisille sairauksille sekä mielenterveyden ongelmille.

3.3 Korkeakoulumaailma sateenkaarevana opiskelijana

Distaaliset tekijät vähemmistöstressille ovat olemassa myös suomalaisessa korkeakoulumaailmassa. Häirintää, vihapuhetta, ennakkoluuloja ja leimaavia asenteita on pyritty kitkemään tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmilla, käytännön muutoksilla toimintatapoihin korkeakouluissa, sekä koulutuksilla henkilöstölle, opiskelijajärjestöille sekä opiskelijaterveydenhuoltoon ja -hyvinvointipalveluihin. Kyselymme tulokset kuitenkin osoittavat erilaisten toimenpiteiden olevan vielä hyvin tarpeellisia ja ajankohtaisia.

Lhbtq+ -opiskelijat voivat kohdata vähemmistöstressille altistavia stressitekijöitä sekä opinnoissaan että korkeakoulumaailman ulkopuolella. Toisinaan näitä ulottuvuuksia voi olla mahdotonta erottaa toisistaan opiskelijoiden moninaisten

elämäntilanteiden vuoksi. Elämäntilanteiden moninaisuus näyttäytyy muun muassa perheellisyyden ja erilaisten asumisratkaisujen, työssäkäynnin, harrastusten sekä korkeakouluopiskelun monimuotoisuuden, kuten etä- ja monimuoto-opintojen näkökulmista. Todettava on, että lhbtqia+ -opiskelijat kokevat muita korkeakouluopiskelijoita vähäisempää osallisuutta ja tunnetta kuulumisesta opiskeluyhteisöönsä (Opiskelijabarometri, 2022). Lhbtqia+ -opiskelijat lisäksi kokevat mielenterveytensä heikompana kuin muut korkeakouluopiskelijat (Opiskelijabarometri, 2022). Lhbtqia+ -opiskelijat ovat haavoittuvammassa asemassa identiteettinsä vuoksi suhteessa cis- ja heteroväestöön myös korkeakoulumaailmassa.

3.4 Moniperusteinen syrjintä

Moniperusteisella syrjinnällä tarkoitetaan syrjinnän kohteeksi joutumista kahden tai useamman syrjintäperusteen perusteella. Erityisesti vähemmistöt voivat olla alttiita moniperusteiselle syrjinnälle. Lisäksi on mahdollista kohdata risteävää syrjintää, jossa kaksi tai useampi henkilökohtainen ominaisuus tuottavat yhdessä kiellettyä syrjintää. (Yhdenvertaisuusvaltuutettu, 2025.) Lhbtqia+ -opiskelijat ovat muiden vähemmistöjen tavoin alttiita moniperusteiselle syrjinnälle, sillä kyseessä on moninainen joukko ihmisiä sateenkaarevuuden lisäksi. Lhbtqia+ -opiskelijan syrjintäperusteena voi olla seksuaalinen suuntautuminen, sukupuoli tai kumpikin näistä yhdistettynä johonkin muuhun tai muihin ominaisuuksiin, esimerkiksi etninen tausta tai vammaisuus.

Opiskelijabarometrin Sateenkaariopiskelijat –tietopaketissa ilmenee sateenkaariopiskelijoiden kohtaavan moniperusteista syrjintää suomalaisissa korkeakouluissa. Toimintakyvyn, terveydentilan ja vammaisuuden perusteella tapahtuva syrjintä on yleisintä Opiskelijabarometrin mukaan sateenkaariopiskelijoiden keskuudessa. Opiskelijabarometrin tarjoama tilastotieto myötäilee myös olemassa olevaa laajaa tutkimuskirjallisuutta esimerkiksi neuromoninaisuuden yleisemmästä ilmenemisestä lhbtqia+ -ihmisten kuin muun väestön keskuudessa (Corbett ym., 2023; Qualls ym., 2018; Strang ym., 2014; Warrierym., 2020).

4. Kyselyn tulokset

Seuraavaksi käsittelemme Vähemmistöstressi ja syrjinnän kokemukset korkeakoulussa -kyselyn tuloksia. Keskeinen havaintomme on, että lhbtq+-opiskelijoiden kokemuksissa on suurta vaihtelua: siinä missä osa kuvaa opiskeluyhteisönsä inklusiiviseksi ja kertoo sensitiivisistä kohtaamisista eri palveluissa, monelle on kertynyt kuormittavia ja vähemmistöstressiä lisääviä kokemuksia. Luvussa 4.6. tuomme esiin opiskelijoiden myönteisiä kokemuksia hyväksi koetuista käytäntöistä sekä ehdotuksia inklusiivisuuden ja turvallisten kohtaamisten edistämiseksi.

Kyselyssä nousseet havainnot ongelmakohdista olemme koonneet viiden teeman alle (luvut 4.1–5): normatiivisuus, syrjinnän pelko, syrjintä, häirintä, väkivalta ja muut satuttavat teot, sukupuolivähemmistöihin kohdistuva syrjintä sekä moniperusteinen syrjintä.

4.1 Normatiivisuus

Normatiivisuus ilmeni aineistossamme erilaisten oletusten muodossa liittyen opetukseen, tapahtumiin sekä terveydenhuollon palveluihin. Yleisimmin normatiiviset oletukset koskivat cissukupuolisuutta ja heteroseksuaalisuutta. Oletuksia oli havaittavissa myös liittyen alloseksuaalisuuteen sekä monogaamisuuteen. Normatiivisuus ja erilaisten oletusten yleisyys olivat keskeisimpiä havaintojamme avovastausten aineistosta.

Vähemmistöjen huomioiminen opetuksessa näyttäytyi vastausten perusteella vaillinaisena niin opiskelijoiden moninaisuuden kuin opetussisältöjen puitteissa. Tapahtumissa opiskelijoiden kokemukset inklusiivisuudesta olivat positiivisempia, vaikka nimetysti sateenkaarevaa toimintaa järjestivät lähinnä sateenkaariopiskelijajärjestöt ja Setan paikalliset tai alueelliset jäsenjärjestöt. Normatiiviset oletukset liittyivät myös opiskelijaterveydenhuollon palveluiden kohtaamisiin.

Syrjinnän kokemukset syntyivät usein näkymättömyydestä ja kohdatuksi tulemisen puutteesta korkeakoulumaailmassa. Normien ulkopuolelle jääminen ja siitä syntyvä näkymättömyys kytkeytyy vähemmistöstressin distaalisiin tekijöihin.

Normatiivisuus yhdistyy yhteiskunnan rakenteisiin, ja näin ilmenee myös korkeakouluissa. Kaksi opiskelijaa kuvaavat kokemustaan näin:

”Ilmapiiiri ei suoranaisesti syrji, mutta ei myöskään tunnu turvalliselta kertoa omasta identiteetistään. Olettamukset ovat vahvoja ja vähemmistöjen olemassaoloa ei aina huomioida.”

”On kamalaa kun joku/jotkut muut esim. luennolla puhuvat epäkunnioittavaan sävyyn vähemmistöryhmästä johon kuulut, ilman että he tietävät että lukeudut itsekin siihen joukkoon. Pahemmaksi tilanteen tekee, jos kukaan muu ei kyseenalaista sellaisia kommentteja. Tulee todella näkymätön ja joukosta eristetty olo.”

4.1.1 Cis- ja hetero-oletukset

Cis- ja hetero-olettamukset olivat häirinneet (jokseenkin samaa mieltä ja täysin samaa mieltä -vastanneet) opetuksessa ja opetusmateriaaleissa yhteensä 53,9 % vastaajista. Tapahtumissa vastaava luku oli 43,4 %, ja päätöksenteossa 27,9 %. Opintoihin kuuluvaan harjoittelujaksoon liittyen vastaajista 62,6 % oli huolettanut cis- ja hetero-olettamukset. Opiskelijaterveydenhuollon palveluita käyttäneistä vastaajista 42,4 % oli kokenut, että heitä hoitava taho oli tehnyt vähintään kerran palveluissa asioidessa häiritseväksi koettuja oletuksia heidän sukupuolestaan tai seksuaalisuudestaan.

Sateenkaariopiskelijat raportoivat opetuksessa, opetus- ja ryhmätilanteissa ilmenevästä puhetavasta, jossa taustaoletuksena oli, että tilanteessa paikalla ei ollut sateenkaariopiskelijoita. Puhetapa ilmeni vähemmistöjen kustannuksella vitsailuna ja kielteisenä sävynä puheessa. Binäärisen sukupuolikäsityksen mukainen puhetapa taas jätti ulkopuolelle ei-binääriset, muunsukupuoliset ja intersukupuoliset ihmiset. Lisäksi kohtaamisalojen opetuksessa lhbtq+ -ihmiset tunnistettiin ainoastaan ”ulkopuolisina” – tulevina asiakkaina ja potilaina, ei opiskelijoina, lehtoreina tai henkilökuntana. Kaksi opiskelijaa kuvaili tilannetta seuraavasti:

”Yliopistossa ryhmätöitä tehdessä olen törmännyt toistuvasti siihen, ettei opiskelijoiden joukossa oleteta olevan seksuaalivähemmistöön kuuluvia ja / tai vammaisia opiskelijoita. Tämä on johtanut siihen, että turvallisen tilan periaatteet välillä unohtuvat ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvista ja/tai vammaisista ihmisistä on voitu puhua opiskelijoiden ryhmätyön aikana hyvinkin vähättelevään tai jopa avoimen kielteiseen sävyyn. Opiskelen sosiaalityötä, joten seksuaalisuuteen ja vammaisuuteen liittyvät teemat ovat opinnoissa ja opiskelijoiden ryhmätöissä toistuvasti esillä. Etenkin verkkokurssien keskusteluissa syrjivä puhetapa on ollut valitettavan yleinen.”

”Sateenkaarevuus (ja muut vähemmistöryhmät) mainitaan opetuksessa yleensä vain kun ne ovat esitelmän aiheena. Sosionomin opinnoissa koen tämän ongelmalliseksi. Tuntuu, että pitää itse tuoda näitä näkökulmia esiin, kun ne jäävät jatkuvasti huomioimatta. Koen jatkuvasti opiskelevani enemmistön näkemyksiä, jotka usein tuntuvat pinnallisilta ja jättävät minun yhteisöni ulkopuolelle.”

Korkeakoulujen tilaratkaisuissa ei myöskään huomioitu riittävästi sukupuolen moninaisuutta avovastauksien perusteella. Sukupuolineutraaleja wc- ja pukeutumistiloja ei ollut ollenkaan, riittävästi, tai niiden sijainti oli syrjäinen suhteessa kampuksien yleisiin ja opetustiloihin. Kaksi opiskelijaa kuvaili tilannetta näin:

”Kaikki vessat (paitsi esteetön vessa) ovat yliopistollani sukupuolitettuja (myös lukittavat yksilövessat, jotka olisi erittäin helppo muuttaa sukupuolineutraaleiksi). Sukupuolivähemmistöt saavat käyttää esteetöntä vessaa.”

”Wc:t eivät ole sukupuolineutraaleja, mikä aiheuttaa minussa paljon ahdistusta.”

Kaikista vastaajista 36 % koki, että lhbtq+-opiskelijat huomioidaan opiskelijaterveydenhuollossa. Väittämästä oli useammin eri mieltä sukupuolivähemmistöön kuuluvat vastaajat (33 %) kuin pelkästään seksuaalivähemmistöön kuuluvat (22 %). Eräs vastaaja kuvasi kokemuksensa YTHS:n palveluista paremmaksi, kuin muissa terveydenhuollon palveluissa:

”Pelkään itse terveydenhuollon palveluita koska tiedän miten huonolla tietopohjalla moni siellä operoi (opiskelen alaa itse). Yths on kuitenkin kohdellut minua aina asiallisesti ja on huomionnut sekä transterveyteen että

homoseksuaalisena miehenä terveyteeni liittyvät asiat tietojensa puitteissa hyvin, mm. huomauttanut oikeudestani tiettyihin rokotuksiin.”

Opiskelijaterveydenhuollossa kohdatuista ongelmista mainittiin erityisesti seksuaaliterveyteen liittyvät tilanteet sekä cisheteronormatiivisten oletusten mukaisesti tehdyt hoitopäätökset, -suositukset ja järjestelmäkirjaukset käynneistä. Seksuaaliterveyteen liittyvissä kysymyksissä raskauden ehkäisy nousi keskeiseksi teemaksi.

Avovastauksissa ilmenneissä tilanteissa ammattilainen oli olettanut raskauden ehkäisyn tarpeen seksuaalisen aktiivisuuden perusteella, tiedustelematta asiakkaan todellista tarvetta ehkäisylle. Tämä ohittaa monen lhbtq+ -opiskelijan elämäntilanteen ja seksuaaliterveydelliset tarpeet, jossa raskauden ehkäisy ei välttämättä ole olennainen huoli seksikumppanien tai -kumppanin kanssa. Seksitautien ehkäisyyn liittyvien ajankohtaisten tietojen saaminen oli avovastauksien perusteella vaihtelevaa.

Avovastauksissa kuvattiin, että gynekologisten palveluiden tarpeen vuoksi ammattilainen oli usein olettanut asiakkaansa sukupuoli on naiseksi. Hoitoyhteenvedoissa ja muissa kirjauksissa potilaan sukupuoli oli kirjattu ulkoisten piirteiden mukaan tehtyjen oletusten perusteella eli väärin sukupuolittain.

Lisäksi avovastauksissa raportoitiin tilanteista, joissa hoito oli keskeytynyt ja opiskelija oli jäänyt vaille tarvitsemaansa tukea ammattilaisen puutteellisen tietämyksen ja kohtaamisen vuoksi sateenkaariasioissa. Tämä oli estänyt opiskelijan lähetteen ja mahdollisen jatkohoidon saamisen.

Hoitopäätöksiä ja hoitoon ohjaamista tehtiin siis cis- ja hetero-oletusten pohjalta ja sateenkaariopiskelijoiden tarvitsema sensitiivinen ja asiantunteva kohtaaminen oli jäänyt puutteelliseksi avovastauksien perusteella.

”(Opiskelija)terveydenhuollossa on lähes poikkeuksetta hyvin vahva cis-olettama.

Ehkäisyä tarjotaan hetero-olettamalla, en ole koskaan saanut minkäänlaista ohjeistusta (esim. ehkäisystä) kahden vulvallisen seksiin.”

Opiskelijat eivät usein uskaltaneet korjata ammattilaisen puhetta tai pyytää jälkikäteen korjauksia kirjauksiin terveydenhuollossa. Avovastausten perusteella tilanteet myös koettiin kuormittaviksi, sillä vastuu korjaamisesta lankeaa

opiskelijalle muissakin tilanteissa. Myös ammattilaisen mahdolliset reaktiot virheen sattuessa voivat siirtää tilanteen käsittelyvastuun opiskelijalle itselleen.

49 % vastaajista koki, että lhbtqia+-opiskelijat huomioidaan korkeakoulunsa tapahtumissa. Sukupuolivähemmistöihin kuuluvat olivat tästä väittämästä useammin eri mieltä, kuin pelkästään johonkin seksuaalivähemmistöön kuuluvat.

Avovastauksien perusteella lhbtqia+ -opiskelijat kokivat erilaisten cis- ja hetero-oletuksien näkyvän korkeakoulun tapahtumissa. Sateenkaarijärjestöjen keskeinen rooli lhbtqia+ -opiskelijoille suunnattujen tapahtumien järjestäjänä nousi myös esille avovastauksista. Kolme opiskelijaa kuvasi kokemuksiaan tapahtumista seuraavasti:

”Muunsukupuolisia ei huomioida pukukoodissa, tai saunavuoroissa. Olen huomannut että ihmiset ovat olleet kiusaantuneet siitä, että sukupuoltani ei voi helposti päätellä.”

”Monissa tapahtumissa on jonkinlainen piilo-oletus cisheteroudesta.”

”Lhbtqia+ ihmisille suunnattuja tapahtumia on ainoastaan opiskelijoiden oman lhbtqia+ järjestön järjestämänä. Minut kohdataan sellaisena kuin olen ja tunnen itseni yhteenkuuluvaksi järjestön tapahtumissa mutta muissa yleisissä tapahtumissa epäröin olla oma itseni.”

4.1.2 Alloseksuaalisuuden ja monogaamisuuden oletukset

Avovastauksien perusteella korkeakoulumaailmassa ilmeni monisuhteisuuteen liittyviä ennakkoluuloja, sekä ihmissuhteisiin liittyvien normien vahvistamista opetuksessa ja/tai opetusmateriaalivalinnoissa. Normit liittyivät erityisesti oletukseen monogaamisuudesta ja ainoastaan kahden välisestä romanttisseksuaalisista ihmissuhteista, sekä oletukseen alloseksuaalisuudesta eli kiinnostuksesta muodostaa romanttisseksuaalisia suhteita. Alloseksuaalisuuden oletus ohitti aseksuaalisuuden kirjon opiskelijat. Monisuhteinen opiskelija kuvasi suhtautumista hänen parisuhteeseensa korkeakoulumaailmassa näin:

”Parisuhdettani väheksytään eikä sitä pidetä monogamisten suhteiden kanssa saman arvoisena.”

Opiskelijaterveydenhuollon saralla opiskelijoilla oli kokemuksia seksittömien romanttisten suhteiden vähättelystä, sekä epäuskoisesta suhtautumisesta asexuaalisuuden olemassaoloon. Avovastauksissa kuvattiin tilanteita, joissa vain oletettiin seksuaalista aktiivisuutta kysymättä opiskelijalta tarkemmin esimerkiksi ehkäisyn tarpeesta. Vastaajien kuvauksissa asexuaalisuus ohitettiin myös esimerkiksi painostamalla ehkäisyn käyttämiseen (esim. osana muuta hoitokokonaisuutta), sekä tulkitsemalla asexuaalisuus muuhun sairauteen liittyväksi oireeksi. Yksi asexuaali opiskelija kuvailee kokemustaan näin:

”Gynekologi ei halunnut uskoa, että olen asexuaali”

Seuraavaksi käsittelemme syrjinnän pelkoa osana sateenkaariopiskelijoiden opiskelukokemusta korkeakoulumaailmassa.

4.2 Syrjinnän pelko

Syrjinnän pelko ilmeni aineistossamme keskeisenä opiskelijoiden arkea haittaavana tekijänä. Syrjinnän pelko on vähemmistöstressin merkittävä proksimaalinen tekijä. Syrjinnän pelko oli avovastauksien perusteella johtanut monen sateenkaariopiskelijan kohdalla identiteetin salaamiseen. Lisäksi havaittavissa oli identiteetin ja elämisen kuplautumista, jossa identiteettiä ilmaistiin toisistaan vahvasti eriävillä tavoilla eri ympäristöissä. Identiteetin ilmaisemiseen liittyi vastausten perusteella jatkuvaa arviointia, milloin ja missä tilanteissa sateenkaarevan identiteetin esilletuominen oli vastaajasta turvallisen tuntuista. Sateenkaariopiskelijat esimerkiksi välttivät kertomasta omasta taustastaan oman turvalliseksi koetun kuplan tai oman alan opiskelijoiden ulkopuolella. Reaktioiden pelko, tieto vihamielisestä ilmapiiristä sekä oletukset liittyen lhbtq+ -ihmisiin ajoivat sateenkaariopiskelijoita häivyttämään osia omasta identiteetistään. Osa ei kokenut oloaan turvalliseksi omassa korkeakoulussaan ja kokivat pakkoa olla kaapissa, joka oli johtanut esimerkiksi oman puhumisen ja pukeutumisen kaventamiseen ja säätelyyn. Osa vastaajista kuvaili pelon, ahdistuksen, turvattomuuden, ulkopuolisuuden ja häpeän tunteita omasta itsestä lhbtq+ -ihmisenä korkeakoulussa.

”Opiskelujeni alussa kuulin haitallista puhetta yleisellä tasolla seksuaalivähemmistöistä omilta opiskelukavereilta, mikä vaikutti siihen, että en uskaltanut tulla kaapista kuin vasta opiskelujen loppuvaiheessa. Siinä kohtaa tunsin paremmin opiskelukaverit ja uskalsin olla oma itseni.”

Syrjinnän pelko vaikutti vahvasti opetukseen osallistumiseen; luentoihin osallistumisen vaikeus, täysin etäopetukseen siirtyminen sekä opintojen keskeyttäminen tulivat ilmi vastauksissa. Syrjinnän pelko ilmeni kyselyssä vaikuttaneen myös opiskelijoiden alavalintoihin sekä opetuksen muodon valintaan; esimerkiksi taide- ja yhteiskunta-alat koettiin suotuisampina ympäristöinä kuin esimerkiksi tekniikan alat, ja osalle etäopetus ja itsenäinen opiskelu helpommin lähestyttävänä kuin kampuksella opiskelu.

Syrjinnän pelkoon liitännäisenä ilmeni satuttavista teoista, häirinnästä ja syrjinnästä ilmoittamattomuus. Avovastausten perusteella ilmoituksia ei tehty, sillä opiskelijat kokivat huolta liittyen ilmoitusten etenemiseen, asian käsittelyyn ja turvalliseen kohtaamiseen, sekä epäilyksiä mahdollisen ilmoittamisen aiheuttamista uusista vaikeuksista, leimautumisesta ja syrjinnästä.

Syrjinnän pelko liittyi myös opiskelijaterveydenhuollossa asiointiin. Avovastausten perusteella lhbtq+ -opiskelijat eivät halunneet kertoa identiteetistään terveydenhuollossa asiattoman kohtaamisen tai huonomman palvelun pelossa. Opiskelijat kertoivat identiteettiasioiden stressaavan heitä terveydenhuollon palveluissa asioidessa – osa jätti kertomatta identiteetistään aina kun mahdollista tai mainitsi asiasta ainoastaan, kun oli ehdottoman välttämätöntä. Sukupuolivähemmistöihin kuuluvat opiskelijat kertoivat erityisesti transdiagnoosin ja merkintöjen aiheuttamasta ahdistuksesta tulevaisuuden palveluissa ja tapaamisissa. Yksi transsukupuolinen opiskelija kertoi tilanteestaan ja kokemuksestaan seuraavasti:

”En mielelläni kerro terveydenhuollon ammattilaiselle olevani transsukupuolinen, silloin kun se ei ole oleellista, koska se vaikuttaa negatiivisesti saamani hoidon laatuun. Valitettavasti se näkyy tiedoissani ja lääkärit kyselevät siitä aina riippumatta siitä, onko se oleellista ja kirjoittavat siitä Omakantaan.”

Seuraavaksi tarkastelemme syrjinnän pelkoa perustuen omiin aikaisempiin negatiivisiin kokemuksiin sekä ympärillä havaittuun syrjintään.

4.2.1 Syrjinnän pelko perustuen aiempiin kokemuksiin

Syrjinnän pelko voi pohjautua aiempiin negatiivisiin kokemuksiin opiskeluympäristössä tai muussa elämässä. Avovastausten pohjalta voi todeta yhdenkin negatiivisen kohtaamisen tai kokemuksen vaikuttavan myöhempään syrjinnän pelon kokemukseen. Yksittäisten kokemusten ja tilanteiden aiheuttama pelko voi myös avovastauksien pohjalta laajentua, esimerkiksi yksi huono kohtaaminen yhdessä terveydenhuollon palvelussa voi johtaa laajempaan palveluissa asioimisen välttelyyn. Yksittäisilläkin syrjinnän, häirinnän tai väkivallan kokemuksilla voi olla paljon painoarvoa.

4.2.2 Syrjinnän pelko ympärillä havaittuun syrjintään perustuen

Avovastauksissa esiintyi toistuvasti haluttomuutta jakaa omasta sateenkaari-identiteetistä korkeakoulumaailmassa sekä oman identiteetin salaamista. Osa avovastauksista viittasi epäsuorasti itsesuojeluksi nimeämäämme teemaan; jos ei kerro omasta identiteetistään, ei voi tulla syrjityksi sen perusteella. Lisäksi osa kyselyyn vastanneista opiskelijoista kertoi heitä huolettavan työelämään siirtyminen, vaikka opiskelukokemus omassa korkeakouluyhteisössä on ollut positiivinen. Moni opiskelija kuvaili, etteivät he uskalla kertoa identiteetistään, jos he eivät tiedä ympäristön olevan varmasti hyväksyvä. Yksi opiskelija sanallisti kokemustaan seuraavasti:

”En ole halunnut ”kokeilla”, millaisen reaktion saisin, jos kertoisin identiteetistäni.

Toivoisin ympäristöä, jossa tietäisin olevani turvassa ennen kuin joudun henkilökohtaisesti kokemaan, miten sateenkaari-ihmisiin suhtaudutaan.”

Seuraavaksi käsittelemme syrjinnän, häirinnän ja väkivallan kokemuksia ja muita satuttavia sateenkaariopiskelijoihin kohdistuvia tekoja. Otathan huomioon lukiessasi, että osio 4.3 sisältää paikoin tekojen tarkempaa kuvailua.

4.3 Syrjintä, häirintä, väkivalta ja muut satuttavat teot

Kyselyvastausten jakaumat olivat pääosin positiivisia ja enemmistö raportoi, etteivät he olleet kohdanneet erilaisia syrjinnän, häirinnän tai väkivallan muotoja opiskelujensa aikana. Sateenkaariopiskelijoihin oli kuitenkin kohdistettu vastauksien perusteella monenlaisia satuttavia tekoja tungettelevista kysymyksistä fyysiseen väkivaltaan. Kyselymme vastauksissa ilmeni, että jokaista tiedusteltua syrjinnän ja väkivallan muotoa oli ilmennyt suomalaisissa korkeakouluissa, opiskeluyhteisöissä tai opiskelijaterveydenhuollon palveluissa (ks. kaaviot, 3. alkuiset kysymykset). Kyselyssä ei ollut erikseen määritelty syrjinnän käsitettä, vaan määrittely perustui vastaajan omaan kokemukseen. Vastaajista ainoastaan 9 % oli täysin samaa mieltä ja 24 % jokseenkin samaa mieltä, että syrjintään puututaan asian vaatimalla vakavuudella sekä toimintasuunnitelman mukaisesti (ks. kaavio 2.17). Yksi opiskelija kuvasi kokemustaan korkeakoulusta näin:

”Syrjintä, haukkuminen ja ikävät puhetavat eivät kokemukseni mukaan kohdistu niinkään yksittäisiin ihmisiin, mutta aiheista puhutaan ikävään, väheksyvään ja epäkunnioittavaan sävyyn.”

4.3.1 Väkivalta ja satuttavat teot

Avovastauksien perusteella sateenkaariopiskelijat olivat kohdanneet suomalaisissa korkeakouluissa alentavaa, aggressiivista ja syrjivää kielenkäyttöä kohdistuen sateenkaarivähemmistöön joukkona ja heihin yksilöinä esimerkiksi opetustilanteissa. Asiatonta vitsailua, sanallista häirintää, kuten huutelua ja haukkumista, sekä vihapuhetta vähemmistöjä kohtaan oli ilmennyt muiden opiskelijoiden taholta niin kasvotusten kuin somessa. Lisäksi sateenkaari-ihmisten olemassaoloa yleisesti sekä yksilön identiteetin olemassaoloa ja todellisuutta oli kyseenalaistettu. Kaksi opiskelijaa kertoivat kokemuksistaan seuraavasti:

”Olen kokenut paljon verbaalista häirintää kasvotusten sekä somessa ja koulumme sisäisessä viestinnässä.”

”Toisinaan kanssaopiskelijat heittävät ’vitsillä’ vihapuhejuttuja, kuten ’vitun homo mä tapan sut.’ Tai ’vitsailevat’, että ’onko toi vaihtanu sukupuolta?’. Tää ei oo kohdistunu muhun henkilökohtaisesti, vaan oon ollu mukana tilanteessa

sivustaseuraaajana. Tällasesta 'huumorista' tulee ikävä tunnelma, mutta en ole uskaltanu puuttua siihen syrjinnän pelon takia."

Sateenkaariopiskelijoista osa raportoi avovastauksissa kohdanneensa kiusaamista korkeakoulumaailmassa, esimerkiksi ryhmän ulkopuolelle jättämistä sekä selän takana juoruamista. Yksi opiskelija kuvasi kokemustaan näin:

"Konkreettisinta syrjintää on ollut ryhmätöistä kieltäytyminen."

Fyysisen väkivallan uhka koskee myös korkeakouluopiskelijoita. Muutama vastaajista kertoi kyselyn avovastauksissa, että heitä oli esimerkiksi potkittu, tönitty ja lyöty. Lisäksi sateenkaariopiskelijoihin kohdistui avovastausten perusteella seksuaalista häirintää, mutta pääasiallisesti ulkopuolisten henkilöiden toimesta opiskelijatapahtumissa. Moni vastaaja tulkitsi seksuaalissävytteisen ahdistelun johtuvan heidän oletetusta naiseudestaan.

"Minua kohtaan on välillä opiskelijatapahtumissa käyttäydytty uhkaavasti ja ahdistelevasti, mutta uskon sen liittyvän vain siihen, että olen cis-nainen."

Sukupuolivähemmistöihin kuuluvat opiskelijat raportoivat avovastauksissa väärinsukupuolittamista, kieltäytymistä oikeiden pronomien käytöstä ja deadnimen eli vanhan kutsumanimen tarkoituksenmukaista loukkaavaa käyttämistä.

Opiskelijaterveydenhuollon kokemuksista raportoitiin aseksuaalisuuden tulkitseminen mielenterveyden häiriön oireena sekä yrityksiä parantaa opiskelijaa aseksuaalisuudesta. Avovastauksissa ilmeni selkeä tiedon ja ymmärryksen puute liittyen aseksuaalisuuden kirjoon. Opiskelijaterveydenhuollon palveluita käyttäneistä yhteensä 17 % oli vähätelty tai kyseenalaistettu heidän identiteettinsä vuoksi vähintään kerran (ks. kaavio 4.1). Yksi opiskelija kuvaili kokemustaan opiskelijaterveydenhuollosta seuraavasti:

"En halua kertoa hoitavalle taholle olevani aseksuaali, sillä tiedän sen usein vaikuttavan hoitoon ja pelkään että minua vähätellään tai yritetään eheyttää."

Seuraavassa osiossa käsittelemme vähättelyä, ohittamista, näkymättömäksi tekemistä sekä korkeakoulujen ja muiden ammattilaisten passiivisuutta häirintätilanteissa kohdistuen lhbtq+ -opiskelijoihin.

4.3.2 Vähättely, ohittaminen, näkymättömäksi tekeminen ja ammattilaisten passiivisuus

Vastauksien perusteella voidaan tulkita korkeakouluissa työskentelevien ammattilaisten ohittavan vähemmistöstressin vaikutuksia ja sateenkaariopiskelijoiden syrjinnän pelkoa. Osa kyselyyn vastanneista opiskelijoista raportoi puutteellisesta tai olemattomasta puuttumisesta tilanteisiin, joissa oli tapahtunut syrjintää, häirintää tai vihapuhetta. Vastauksissa ilmeni myös myötätunnon sekä kiinnostuksen puutetta opiskelijoiden yksilöllisten tilanteiden sekä satuttavien kokemusten kohtaamisessa. Yksi opiskelija kuvaili kokemustaan näin:

”Ilmoitin kerran ja minulle naurettiin päin kasvoja.”

Vastauksissa syrjintään puuttumisesta sekä koetusta syrjinnästä ilmeni, että vaikka opiskelijat antoivat palautetta, oli epäselvää, oliko annettu palaute johtanut mihinkään toimenpiteisiin. Lisäksi tilanteita oli käsitelty vaillinaisesti, tai palautetta oli vähätelty tai ohitettu kokonaan puutteellisiin tietoihin vedoten. Muodostettuihin yhteisiin toimintatapoihin sekä esimerkiksi turvallisemman tilan periaatteisiin sitoutuminen korkeakoulussa oli kyselyyn vastanneiden opiskelijoiden kokemuksien mukaan lehtori-, ainejärjestö- ja kampuskohtaista. Yksi opiskelija kuvasi häirintäyhdyshenkilötoiminnan tilannetta korkeakoulussaan seuraavasti:

”Meillä oli nimetty häirintäyhdyshenkilöt, mutta nämä eivät käytännössä puuttuneet häirintään koskaan eikä heille voinut kertoa häirinnästä. Usein siksi että he olivat itse mukana häirinnässä tai heidän ystävänsä häiriköivät.”

Monessa korkeakoulussa ei ollut sukupuolen moninaisuutta kunnioittavia tai huomioivia tilaratkaisuja. Pukeutumis- ja wc-tilat olivat usein binäärisesti sukupuolitettuja. Sukupuolineutraaleja tiloja oli riittämätön määrä tai ne olivat vaikeasti saavutettavia opiskelijoille. Toisinaan kyse olisi ollut ainoastaan merkintöjen muuttamisesta jo olemassa oleviin yksittäiskoppeihin.

Monet vastaajat kertoivat korkeakoulujen sähköisten henkilö- ja opiskelutietojärjestelmien olevan itsemäärittelyoikeuden ohittavia. Järjestelmissä ei ollut mahdollisuutta määritellä omaa kutsumanimeä tai sukupuoli-identiteettiä, vaan tiedot kirjattiin juridisen nimen ja sukupuolen mukaan. Nämä aiheuttivat

ongelmia erityisesti sukupuolivähemmistöihin kuuluville korkeakouluopiskelijoille, joilla ei ole mahdollisuutta korjata sukupuoltaan tai muuttaa nimeään juridisesti. Yksi opiskelija kuvasi tilannetta nimen vaihtamisen ja ilmoittamisen suhteen näin:

”IT-puolen deadname ongelmaan ei olla tehty mitään, siitä on valitettu.”

Seuraavassa osiossa käsittelemme mikroaggressioita, tungettelevia kysymyksiä sekä tekoja kohdistuen sateenkaariopiskelijoihin.

4.3.3 Mikroaggressiot, tungettelevat kysymykset ja teot

Useampi kyselyyn vastaaja raportoi kohdanneensa erilaisia mikroaggressioita, kuten oudoksuntaa ja tungettelevia kysymyksiä liittyen seksuaaliseen suuntautumiseen ja sukupuoleen. Muutama vastaaja raportoi kyselyssä tilanteista, joissa heitä oli käytetty esimerkkeinä ja oman vähemmistönsä edustajina. Tämä asettaa sateenkaariopiskelijat kiusalliseen asemaan esimerkiksi luokkatilanteessa, joissa he joutuvat edustamaan yksilöinä kokonaista vähemmistöä.

Terveystieteiden osastolla taas erityisesti transsukupuolisuusdiagnoosin kerrottiin kulkevan mukana ja yhdistyvän sellaisiin käynteihin, joihin transtausta ei olennaisesti liittynyt. Lääkärit ja hoitajat saattoivat kysellä sateenkaariopiskelijalta tietoa heidän omasta vähemmistöstään tilanteissa, jotka opiskelijat katsoivat epämiellyttäväksi. Yksi opiskelija kuvaili kokemustaan laajasti näin:

”Ongelmatilanteissa on harvoin kyse pahantahtoisuudesta, vaan enemmän siitä, että joko sivuutetaan vähemmistöjen olemassaolo (esim. käyttämällä aineistoja, joissa on vain kaksi sukupuolta, tai siivoamalla asiaa problematisoimatta kolmas vaihtoehto pois tilastosyistä) tai tiedon puutteen takia ollaan tökeröjä (esim. terveydenhuollossa käytetään infopankkina tilanteessa, jossa haluaisin vain olla potilas). Avointa vihamielisyyttä olen kohdannut hyvin harvoin.”

Seuraavaksi käsittelemme syvemmin syrjinnästä, häirinnästä ja väkivallasta ilmoittamista.

4.3.4 Syrjinnästä, häirinnästä ja väkivallasta ilmoittaminen

Suurimmiksi syiksi olla ilmoittamatta avovastauksien perusteella muodostuivat tiedon puute, pelot liittyen ilmoittamiseen, ilmoittamisen vaivalloisuus, korkeakoulun ja muiden toimijoiden passiivisuus sekä rakenteelliset ongelmat. Yksi opiskelija kuvasi häirinnästä ilmoittamisen vaikeutta näin:

”Kynnys ilmoittaa on korkea, jos häirintäyhdyshenkilö on omalta alalta eikä tietoa ilmoituksen käsittelystä (ja käsittelevistä henkilöistä) ole riittävästi. Toivoisin, että olisi selkeä kuvaus miten asia käsitellään.”

Tiedon puutteeseen liittyivät vaikeudet löytää väylää ilmoittaa syrjinnästä, epätietoisuus kenen vastuulla ilmoitusten käsittely on ja kuinka ilmoituksia käsitellään, tiedon puute häirintäyhdyshenkilöistä ja -toiminnasta sekä yleinen epätietoisuus, että syrjinnästä, häirinnästä tai väkivallasta ilmoittaminen on edes mahdollista. Lisäksi osa vastaajista raportoi kynnyksen ilmoittamiselle korkeaksi, sillä he kyseenalaistivat itse kohtaamansa häirinnän vakavuuden.

Pelot ilmoittamiseen liittyen koskivat pelkoa vähättelystä, vaikeaksi leimautumisesta, välinpitämättömyydestä, ilmoituksen tekemisen kuormittavuudesta, sekä epävarmuudesta saako tilanteeseen apua tai uskotaanko ilmoituksen tekijää. Vastauksista ilmeni myös halua suojella itseä, sillä vastaaja pelkäsi häirintää tehnyttä henkilöä, ei halunnut kertoa olevansa sateenkaareva, tai ei uskonut kiusaamisen tai häirinnän vähenevän ilmoittamalla teoista. Yksi opiskelija kuvasi pelkiaan näin:

”Pelko siitä että leimataan ’vaikeaksi’ ja vähätellään.”

Ilmoittamatta jättämiseen liittyi vastauksissa kokemus, ettei kohdattu syrjintä tai häirintä ollut tarpeeksi vakavan tuntuista sitä kohdanneelle. Lisäksi osa epäili, olivatko teot määritelmällisesti tarpeeksi vakavia ilmoitettaviksi. Syitä ilmoittamatta jättämiseen olivat myös omien voimavarojen vähäisyys, jaksamiseen liittyvät haasteet sekä tunne prosessin vaivalloisuudesta. Ilmoittamista ei nähty sen vaatiman vaivan arvoisena. Yksi opiskelija kuvasi tilannettaan seuraavasti:

”En ole ollut varma, että kyse olisi niin vakava asia, vaan esimerkiksi tietämättömyys. Oma jaksaminen on myös ollut syynä, ettei ole voimia ilmoittaa eteenpäin.”

Toimijoiden passiivisuuteen pohjautuva ilmoituksen tekemättä jättäminen liittyi aikaisempaan ilmoitusten käsittelemättömyyteen, tilanteiden vähättelyyn, opiskelijajärjestöjen ja tutoreiden passiivisuuteen sekä häirintäyhdyshenkilötoiminnan koettuun tehottomuuteen. Rakenteelliseksi vioiksi, miksi syrjinnästä tai häirinnästä ei ilmoitettu, koettiin yleinen huono toimintakulttuuri ja ilmapiiri, opetusmateriaalien huonous ja se, ettei syrjintä yksilöitynyt suoraan henkilöön.

Muiksi syiksi ilmoittamatta jättämiselle vastaajat ilmoittivat tottumuksen, itse pärjäämisen kokemuksen, väärän ajankohdan ilmoittamiselle, syrjinnän tai häirinnän tapahtumisen vapaa-ajalla, häirintäyhdyshenkilön mukana olemisen häirinnässä, opettajan voimakkaan auktoriteetin, tilanteen onnistuneen purkamisen muuten sekä sen, ettei omaan ryhmään kuulunut muita sateenkaariopiskelijoita.

Seuraavaksi käsittelemme sukupuolivähemmistöihin kohdistuvaa syrjintää korkeakouluissa. Otathan huomioon lukiessasi, että osio 4.4 sisältää tarkkoja kuvauksia transfobisesta väkivallasta.

4.4 Sukupuolivähemmistöihin kohdistuva syrjintä

Kyselyymme tulleiden vastausten perusteella sukupuolivähemmistöihin kuuluvat opiskelijat kokivat korkeakoulumaailman negatiivisemmin kuin seksuaalivähemmistöihin kuuluvat. Kaavioissa ilmeni selkeästi havaittavaa hajontaa kokemuksissa sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvien opiskelijoiden välillä. Yleisesti sukupuolivähemmistöihin kuuluvat opiskelijat kokivat kyselyn vastauksien perusteella korkeakoulunsa vähemmän turvallisiksi ja mahdollisuutensa avoimuuteen kapeammiksi kuin verrokkiryhmänsä seksuaalivähemmistöihin kuuluvat (ks. kaaviot 2.1 ja 2.3). Vastaukset kautta linjan tukivat myös muissa kyselyissä ilmenneitä ongelmia liittyen sukupuolen moninaisuuden huomioimiseen sekä transihmisten hyvinvointiin. Suomalaisessa korkeakoulumaailmassa ilmeni transfobiaa vastausten perusteella niin käytännön kuin rakenteiden tasoilla. Kaksi transopiskelijaa kuvasivat kokemuksiaan seuraavasti:

”Kerroin syrjinnästä transnaisuteni takia ja sitä vähäteltiin sanomalla, että naisvaltaisella alalla kokisin pahempaa.”

”Joudun jatkuvasti tulemaan kaapista ulos transsukupuolisena kaikkien ryhmäläisten edessä, mikä on todella raskasta.”

Sukupuolivähemmistöjen syrjinnän pelko näkyi esimerkiksi oman sukupuoli-identiteetin tai transtaustan piilotteluna, väärinsukupuolittamisen sietämisenä, etäopetukseen jättäytymisenä, sekä opintojen keskeyttämisenä tai siirtämisenä. Osa oli avoin muille sateenkaarevasta seksuaalisesta suuntautumisestaan, mutta ei sukupuoli-identiteetistään. Korkeakouluissa vallitseva binäärinen puhetapa, normatiiviset oletukset ja opetusmateriaalit, puutteelliset tilaratkaisut, sekä puutteellinen tietopohja sukupuolen moninaisuudesta ilmenivät useassa vastauksessa erityisesti sukupuolivähemmistöihin kuuluvien opiskelijoiden opiskelukokemusta heikentävinä tekijöinä. Yksi transtaustainen opiskelija kuvasi kokemustaan näin:

”Homoseksuaalisuuteeni on suhtauduttu pääasiassa neutraalisti korkeakoulussa, mutta trans-taustaani en uskalla tuoda luennoilla, harjoittelussa tai tapahtumissa esiin, sillä aihe on liian poliittisesti arka. Pelkään, että suhtautuminen minuun, mielipiteisiini ja vakuuttavuuteeni muuttuisi, jos ihmiset tietäisivät minun transitioituneen ennen korkeakouluopintojen aloittamista.”

Sukupuolivähemmistöihin kuuluvat opiskelijat kertoivat jo aikaisemmin mainituista väärän nimen ja pronomien käytöstä. Lisäksi vastauksissa ilmeni sukupuolivähemmistöihin kuuluviin opiskelijoihin kohdistuvia transfobisia kommentteja ja vitsailua, tunkeilevien kysymysten esittämistä, nimenmuutoksen negatiivista kommentointia, osaamisen vähättelyä transsukupuolisuuden vuoksi sekä transsukupuolisuuden määrittelyä trendiksi. Lisäksi avovastauksissa kuvatuista fyysisistä väkivallanteoista iso osa kohdistui sukupuolivähemmistöihin kuuluviin opiskelijoihin. Kaksi opiskelijaa kuvasivat kokemustaan transfobiasta seuraavasti:

”Transjuttuja kuvaillaan opetuksessa sairaudeksi.”

”Vastuuopettaja ei kutsu oikealla nimellä eikä vaikuta yrittävän”

Sukupuolivähemmistöjen negatiiviset kokemukset nousivat esille avovastauksissa opiskelijaterveydenhuollon palveluista kysyttäessä. Cisnormatiivisuus nousi esille oletuksien tekemisenä potilaan sukupuolesta henkilötunnuksen tai ulkonäön perusteella, sekä väärinsukupuolittamisena kirjauksissa. Lisäksi avovastauksissa

raportoitiin suorasta transfobiasta ja tiedon puutteesta terveydenhuollossa; asiattomasta kohtelusta, hormonihoitoihin liittyvistä ongelmista, sekä lähetteiden epäämisestä ja viivyttämisestä. Yksi trans opiskelija kuvasi tilannetta seuraavasti:

”En saanut lähetettä tarvitsemaan palveluun trans-identiteettini takia.”

Asiaton kohtelu sukupuolivähemmistöihin kohdistuen ilmeni transdiagnoosin tai –sukupuolisuuden nostamisena esille ilman perusteltua syytä, kokemuksina diagnoosin negatiivisesta vaikutuksesta saadun hoidon laatuun, sekä painostamisena vastaamaan henkilökohtaisiin kysymyksiin sukupuoli- ja erityisesti genitaalidysforiasta ja opiskelijan genitaaleista. Vastauksissa kuvattiin myös kokemuksia transsukupuolisuudelle nauramisesta hoitavan henkilön taholta, opiskelijan sukupuolikokemuksen vähättelemisestä hänen neuromoninaisuutensa tai traumataustansa vuoksi, keskustelutuen epäämisestä sekä koetun vähemmistöstressin vähättelystä. Yksi transopiskelija kuvasi kokemustaan YTHS:llä näin:

”Olen kohannut YTHS:n lääkärin toimesta selvää transsukupuolisuuteen perustuvaa syrjintää. Sain onneksi tässä tilanteessa toisen mielipiteen eri lääkäriltä.”

Hormonikorvaushoitoihin liittyi opiskelijaterveydenhuollossa avovastausten perusteella tiedollisia aukkoja sekä ylitulkitsemista, kuten terveysongelman laittamista hormonikorvaushoidon piikkiin. Lähetteiden suhteen avovastauksissa kerrottiin virheellisistä ohjauksista palvelupolussa lähetteen saamiseksi sukupuoli-identiteetin tutkimuspoliklinikalle (transpoli), asiaankuulumattomista ja opiskelijan yksityisyyttä loukkaavista tutkimuksista vastaanotolla, muun palvelun epäämisestä transidentiteetin perusteella, sekä lähetteiden väärin täyttämisestä. Yksi transopiskelija kuvasi saamaansa asiatonta kohtelua seuraavasti:

”Hoitohenkilökunta ei aina osaa kohdata asiallisesti vastaanotolla, jos saavat tietää transsukupuolisuudesta. Kerran myös kokemani terveysongelma on laitettu hormonihoiton piikkiin.”

Tiedon puute näkyi hormonikorvaushoitojen ohella vanhentuneena ja virheellisenä seksuaalineuvontana, sensitiivisen kohtaamisen puutteena tutkimusten ja toimenpiteiden yhteydessä sekä yleisenä tietämättömyytenä

sukupuolenkorjausprosessista, transterveydenhuollosta ja moninaisista sukupuoli-identiteeteistä. Moni sukupuolivähemmistöön kuuluva vastaaja raportoi aiempien huonojen kokemusten terveydenhuollosta estäneen palveluiden käytön sekä sairaanhoitajan ja lääkärin vastaanotolle hakeutumisen. Yksi transopiskelija kuvasi virheellistä seksuaalineuvontaa näin:

”Olen saanut vanhentunutta ja virheellistä seksuaalineuvontaa, kun eräs lääkäri väitti, että testosteroni riittää ehkäisyvalmisteeksi. Tämä ei pidä paikkaansa.”

Yksi opiskelija kuvasi kokemustaan opiskelijaterveydenhuollon kohtaamisista näin:

”YTHL henkilökunta erittäin / melko tietämätöntä ja taitamatonta liittyen esimerkiksi sukupuolen korjausprosessiin, transterveydenhuoltoon tai -identiteetteihin. Jopa päivittelevää / kauhistelevaa asennetta tullut läpi. Kykenemättömyyttä olemaan tukena. Jonkin verran myös myönteistä asennetta.”

Seuraavaksi käsittelemme sateenkaariopiskelijoiden moniperusteisen syrjinnän kokemuksia korkeakouluissa.

4.5 Moniperusteinen syrjintä korkeakouluissa

Kysyimme vastaajilta myös moniperusteisen syrjinnän kokemuksista korkeakouluissa. Vastausvaihtoehtoina olivat ”Olen kokenut rasismia tai muuta vastaavaa etnisyyteen, ihonväriin, kieleen tai taustaan kohdistuvaa syrjintää”, ”Olen kohdannut ableismia tai muuta vastaavaa vammaisuuteen, toimintakykyyn tai terveydentilaan kohdistuvaa syrjintää”, ”Olen kohdannut syrjintää uskonnollisen tai hengellisen vakaumukseni vuoksi”, ”Olen kohdannut monisuhteisuuteen tai muuhun suhteiden moninaisuuteen kohdistuvaa syrjintää”, ”Olen kohdannut jotain muuta syrjintää, mitä”, ”En ole kohdannut mitään näistä” ja ”En osaa sanoa”. Vastauksista pystyi valitsemaan myös useamman kuin yhden, ja osa vastaajista koki moniperusteista syrjintää useammalla kuin kahdella syrjintäperusteella korkeakouluissa. Sukupuolivähemmistöihin kuuluvat opiskelijat kokivat kysymyksen vastauksien perusteella enemmän myös moniperusteista syrjintää.

112 vastaajaa oli kohdannut ableismia tai muuta vastaavaa vammaisuuteen, toimintakykyyn tai terveydentilaan kohdistuvaa syrjintää, joka korostui kyselymme vastauksissa ylivoimaisesti suurimpana moniperusteisen syrjinnän muotona. Avovastauksissa kuvailtiin muun muassa neurokirjoon ja mielenterveysongelmiin liittyen kohtuullisten mukautusten ja yksilöllisten järjestelyjen epäämistä, tuen tarpeen ohittamista, esteellisiä tilaratkaisuja sekä oletuksia opiskelijoiden neurotyypillisyydestä ja vammattomuudesta. Myös oppimisvaikeudet nousivat esille syrjinnän perusteena avovastauksissa. Kaksi opiskelijaa kuvaavat kokemuksiaan vammaisuuteen, toimintakykyyn tai terveydentilaan kohdistuvasta syrjinnästä seuraavasti:

”Vammaisuus on pääasiassa näkynyt professorien haluttomuutena muuten muokata kursseja mahdolliseksi osallistua hybridinä ja/tai täyttää joustamattomuutta poissaolojen määrässä (hyvillä perusteilla ja mahd. lisätehtävistä huolimatta).”

”Yleisesti ottaen ableismi on valitettavan yleistä korkeakouluissa, varsinkin epäneurotyypillisenä minulta odotetaan ns. normaalia toimintakykyä ja suoriutumista asioista.”

34 opiskelijaa raportoi kohdanneensa rasismia tai muuta vastaavaa etnisyyteen, ihonväriin, kieleen tai taustaan kohdistuvaa syrjintää. 38 opiskelijaa kertoi kohdanneensa monisuhteisuuteen tai muuhun suhteiden moninaisuuteen kohdistuvaa syrjintää; avovastauksissa syrjintä kohdistui erityisesti monisuhteisuuteen. 19 opiskelijaa kertoi kohdanneensa uskonnolliseen tai hengelliseen vakaumukseen kohdistuvaa syrjintää, jossa avovastauksissa uskonnollisuus tai hengellisyys itsessään sekulaarisessa korkeakoulumaailmassa nousi syrjinnän perusteeksi. 43 opiskelijaa raportoi kohdanneensa jotain muuta syrjintää, jonka tarkentavissa vastauksissa nousivat erityisesti sukupuoli- tai seksuaalivähemmistöön kuuluminen, jota emme kuitenkaan katso kyselyn aiheen puitteissa moniperusteiseksi syrjinnäksi. Huomionarvoista kuitenkin on moniperusteisen syrjinnän kriteerien täyttyminen henkilön tullessa syrjityksi niin sukupuolensa kuin seksuaalisen suuntautumisensa vuoksi samanaikaisesti. Muita avovastauksissa mainittuja syrjintäperusteita olivat poliittinen vakaumus (4), ikä (3), sosioekonominen tausta (3), ulkonäkö (2) ja kieli (2).

Viimeisessä osiossa käsittelemme kokemuksia turvallisista kohtaamisista korkeakouluissa ja opiskelijoiden kehittämis ehdotuksia.

4.6 Kokemuksia turvallisista kohtaamisista ja opiskelijoiden kehittämis ehdotuksia

Sateenkaarikorkeakouluopiskelijoiden opiskelukokemukset ovat moninaisia. Useat vastaajat kertoivat positiivisista kokemuksista, turvallisesta ilmapiiristä, hyvistä ja asiallisista kohtaamisista, sekä viihtymisestä omassa korkeakoulussaan, opintoalallaan tai aineopiskelijoiden parissa. Moni sateenkaariopiskelija ei ollut kyselymme perusteella kohdannut syrjintää, häirintää tai väkivaltaa opintojensa aikana. Yksi opiskelija kuvasi positiivista kokemustaan seuraavasti:

”Olin positiivisesti yllättynyt, kuinka vakavasti kiusaaminen ja syrjintä otetaan, ja että teoilla on oikeasti seurauksia yliopistollani.”

Turvallisuuden tunteeseen liittyivät usein konkreettiset teot, kuten ei-olettava ja huomioiva puhetapa, sateenkaariopiskelijoiden ja -opettajien näkyvyys, sekä ainejärjestöjen, opiskelija-aktiivien ja henkilöstön aktiivisuus yhdenvertaisuuden edistämässä. Vastauksissa kerrottiin opiskelijaterveydenhuollon asiantuntevasta ja asiallisesta kohtaamisesta seksuaalisuuden ja sukupuolen moninaisuuden äärellä, puhettavan ja toimintamallien muuttamisesta pyydetessä, sekä moninaisuuden huomioivasta ja tarkoituksenmukaisesta seksuaalineuvonnasta.

Sateenkaariopiskelijat olivat saaneet myönteisiä kokemuksia kertoessaan identiteetistään sekä muutenkin muiden suhtautumisesta lhbqtia+ -ihmisiin. Avovastaukset sisälsivät myös kuvauksia yhdessä kannetusta vastuusta ja ongelmatilanteisiin puuttumisesta esimerkiksi kurssipalautteiden kautta tai suoraan korjaten muiden käytöstä. Yksi opiskelija kuvaa moninaisia positiivisia toimintatapoja korkeakoulussaan seuraavasti:

”Tiedekunnassani järjestettiin suuren kysynnän vuoksi sateenkaariväestöä käsittelevä kurssi (opiskelen yhteiskuntatieteitä). Ainejärjestöni on todella hyvin ottanut käyttöön turvallisemman tilan periaatteet ja häirintäyhdyshenkilöt tapahtumissa. Sosiaalipoliittinen vastaava tekee vuosittain aina kyselyn, jossa voi anonymisti kertoa, jos on kohdannut

syrjintää. Jos sivulliset tulevat tapahtumissa kiusaamaan, voin luottaa siihen, että oman ainejärjestöni porukka auttaa ja puolustaa minua tilanteessa, ja yleisesti puhumme avoimesti syrjinnästä tuomittavana toimintana.”

Kartoitimme kyselyssä hyviä käytänteitä liittyen sateenkaariopiskelijoiden turvallisemman opiskelukokemuksen luomiseen. Saamamme vastaukset olivat kattavia käytännön vinkeistä rakenteellisiin muutoksiin.

Vastauksissa ehdotettiin koulutuksia yhdenvertaisuuden, vähemmistöstressin, sateenkaarisensitiivisyyden ja moninaisuuden teemoista niin opiskelijoille pakollisina kursseina kuin osana opiskelija-aktiivien ja korkeakoulujen henkilöstön perehdytystä ja koulutusta. Opiskelijaterveydenhuollon ammattilaisille toivottiin erityistä koulutusta sateenkaariteemoista, sekä käytäntönä opiskelijoiden eteenpäin ohjaamista vähemmistöstressiin ja sateenkaariteemoihin perehtyneille ammattilaisille. Tiedon ja materiaalin levittäminen sateenkaariaiheista koettiin tärkeinä. Moninaisuuden teemat haluttiin mukaan opetusmateriaaleihin niissä kohdissa kuin se on mahdollista. Opetuksessa pyydettiin ryhmiin jakamista muun kuin sukupuolen perusteella. Kaksi opiskelijaa esitti toiveita koulutuksista seuraavasti:

”Opettajilla pitäisi olla taidot ja valmiudet kyseenalaistaa syrjiviä kommentteja/mielipiteitä luokassa. Myös moninaisuus/kokemuskoulutukset voisivat hyödyttää heitä.”

”Näkyvä vähemmistötoiminta, koko yliopiston yhteisiä koulutustapahtumia vähemmistöistä ja tasa-arvoisuudesta. Ehkä joku kaikille pakollinen etiikan kurssi olisi hyvästä missä pitää seurata tasa-arvoisuuden ja saavutettavuuden toteutumista eri tilanteissa, virkamiesruotsin tavoin omaan alaan liittyen.”

Kattavana teemana läpi kyselyn kulki turvallisemman tilan periaatteiden, yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmien tiedottaminen ja säännöllinen esille nostaminen. Periaatteita toivottiin vietävän aidosti käytäntöön kursseilla ja tapahtumissa. Toivottiin lisää tietoa siitä, miten, missä, kenelle ja millaisesta epäasiallisesta käytöksestä voi ilmoittaa, miten ilmoituksia käsitellään, sekä kuka vastaa prosessista ja miten. Puuttumisen tilanteisiin, joissa syrjintää tai muuta

epäasiallista käytöstä tapahtuu, tulisi olla yhteistä, johdonmukaista, selkeää ja välitöntä. Toiveena oli myös mahdollisuus tehdä ilmoituksia nimettömänä. Opiskelijoiden, erityisesti vähemmistöihin kuuluvien, osallistaminen yhdenvertaisuustyöhön ja päätöksentekoon koettiin tärkeänä. Lisäksi häirintäyhdyshenkilötoiminta, sekä riittävä tuki ja koulutus –toimintaan nousivat positiivisena toimintamallina. Myönteisenä koettiin myös opiskelijoiden häirintä- ja syrjintäkokemusten kartoittaminen säännöllisillä kyselyillä. Kolme opiskelijaa toivoi seuraavaa:

”Häirintäyhdyshenkilöt, palautetyöryhmät, turvallisemman tilan periaatteet, aktiivien perehdyttäminen, aktiivinen häirintään puuttuminen.”

”Olisi todella hyvä aina kurssikuvauksen ja muiden tietojen saamisen yhteydessä tiedottaa turvallisemman tilan periaatteista kurssilla, syrjintään puuttumisen ja tuen keinoista yms, jotta vähemmistöön kuuluvana ei tarvitsisi etukäteen huolehtia näistä asioista. Tähän sisältyisi tietenkin myös se, että opettaja ja muu henkilökunta perehtyy näihin periaatteisiin ja käytäntöihin itse ja ymmärtää ne käytännön tasolla.”

”Syrjintä on jo nyt yliopistolla yksiselitteisesti kiellettyä. Tästä huolimatta, etenkin sukupuolivähemmistöjen osalta syrjivän ja vähättelevän puheen tunnistaminen syrjiväksi on ollut välillä puutteellista. Helpot väylät ilmoittamiselle (esim. häirintäyhdyshenkilöt) ovat hyvä asia. Henkilökuntaa olisi hyvä vielä lisäkouluttaa inklusiivisuuskysymyksiin liittyen, jotta mahdollisimman monilla on kykyä puuttua syrjintään ja esimerkiksi kertoa mahdollisista tuki- ja ohjauspalveluista. Tämä tarkoittaa myös riittävän resurssoinnin tärkeyttä. Tukitoimista ja ohjauspalveluista ei saa leikata!”

Kattavana teemana avovastauksista nousi aktiivinen viestiminen sateenkaari- inklusiivisuudesta. Sateenkaariystävällisyyden selkeä sanoittaminen ja viestinnän moninainen kuvasto, sekä erilaiset sateenkaarimerkit kuten pinssit, avainnauhat, Pride-liputus ja haalarimerkit olivat merkityksellisiä tapoja viestiä inklusiivisuudesta. Lisäksi henkilöstön ja korkeakoulujen toivottiin osallistuvan Pride-tapahtumiin. Moninaisuutta toivottiin nostettavan esille myönteisenä asiana korkeakouluissa. Viestinnästä tuli esimerkiksi seuraavanlaisia toiveita:

”Huomioon ottava viestintä sekä koulussa, että opiskelijayhdistyksissä”

”Jopa pienet sateenkaari liput ympäri kampusta auttaisi paljon.”

Korkeakoulun tietojärjestelmät vaativat korjaamista sukupuolen ja nimen määrittelyn osalta. Opiskelijat peräänkuuluttivat mahdollisuutta määritellä järjestelmiin oma kutsumanimensä, sekä mahdollisuutta ilmoittaa opettajille omasta nimestään. Englannin- ja ruotsinkielisessä opetuksessa toivottiin pronomien huomioimista. Lisäksi sukupuolineutraalien vessojen riittävä määrä ja saavutettavuus nousi toiveena opiskelijoilta. Tilaratkaisujen puitteissa myös laajojen saavutettavuus- ja esteettömyystietojen ilmoittaminen nousi positiivisena toimintamallina. Yksi opiskelija kuvasi positiivisia toimintatapoja korkeakoulussaan seuraavasti:

”Moni opettaja on antanut mahdollisuuden ilmoittaa nimen, jota haluaa itsestään käytettävän. Sisä-järjestelmä ei anna valita kutsumanimeksi muuta, kuin virallisen nimen. Tämä aiheuttaa vaikeuksia niille, jotka eivät halua käyttää mitään virallisista nimistään. Siksi on ollut helpottavaa, kun mahdollisuus toisen nimen ilmoittamiseen on annettu. Monissa tapahtumissa, joiden tiloissa on normaalisti sukupuolitetut WC-tilat, ne on muutettu unisex-vessoiksi. // Oma ainejärjestöni on myös esteettömyystietojen lisäksi alkanut tarjota saavutettavuustietoja esimerkiksi äänimaailmasta, väkijoukkojen koosta tai siitä, onko tapahtumassa alkoholia.”

Vastauksissa nousi myös positiivisena ja toivottavana esiin sateenkaariopiskelijajärjestöjen toiminta ja tapahtumat sekä vertaistuen tarjoaminen lhbtq+ -opiskelijoille korkeakouluissa. Yksi opiskelija kuvasi positiivista tilannetta korkeakoulussaan seuraavasti:

”Meillä on sateenkaarikerho, joka järjestää kaikille korkeakoulujen opiskelijoille tapahtumia ja antaa mahdollisuuden yhteisölle/vertaistuelle joka on mielestäni aivan mahtava. Omanlaisia/turvallisia ihmisiä voi muuten olla hyvinkin vaikea seuloa.”

5. Yhteenveto

Suomalaisissa korkeakouluissa ilmenee edelleen syrjintää, häirintää ja väkivaltaa lhbtqa+ -opiskelijoita kohtaan. Opiskelukokemukset ovat kuitenkin moninaisia kuten korkeakouluopiskelijatkin.

Negatiivisten kokemusten ohella moni vastaaja oli saanut positiivisia kokemuksia ja turvallisen ympäristön opiskeluilleen suomalaisissa korkeakouluissa. Lhbtqa+ -korkeakouluopiskelijoihin ja heidän arkeensa vaikutti kuitenkin saamiemme vastausten perusteella niin vähemmistöstressi, normatiivisuus kuin syrjinnän pelkokin negatiivisten kokemusten lisäksi. Erityisesti sukupuolivähemmistöihin kuuluvat opiskelijat kohtasivat negatiivisia kokemuksia, syrjintää ja häirintää korkeakoulumaailmassa. Tulevaisuudessa olisi merkityksellistä kiinnittää lisää huomiota tutkimuksessa ja kyselyissä vähemmistöstressiin, moniperusteiseen syrjintään sekä näiden vaikutukseen opiskelijoiden hyvinvoinnille. Syrjinnän, häirinnän ja väkivallan kokemukset tarvitsevat vastapainokseen turvallisia, asiallisia ja hyviä kokemuksia sekä kohtaamisia vähemmistöstressin hellittämiseksi.

Kyselymme tuloksien perusteella tilanne suomalaisissa korkeakouluissa on toiveikas; hyviä toimintamalleja, käytänteitä ja rakenteita on jo olemassa. Näiden vaaliminen, lisääminen ja parantaminen on koko suomalaisen korkeakouluyhteisön yhteinen tehtävä.

6. Kiitokset

QueerMieli -hanke tahtoo mitä lämpimimmin kiittää Otus sr:n Elina Nurmikaria kysymyspatteristojen kommentoinnista ja Tina Laurosta määrällisen analyysin toteuttamisen tuesta, Nyyti ry:n toiminnanjohtaja Minna Savolaista ja muita nyytiläisiä tuesta ja kannustuksesta, Seta ry:n Teija Ryhtää ja Helsingin Yliopiston Henna Asikaista kysymyspatteristojen kommentoinnista, Qaareva ry:n Laura Halosta ajatusten vaihtamisesta sekä kaikkia muita kyselyn työstämisen ja toteuttamisen mahdollistamiseen osallistuneista kollegoja ja yhteistyötahoja.

Aivan erityisesti haluamme kiittää kaikkia yli 600 sateenkaarikorkeakouluopiskelijaa, jotka vastasivat kyselyyn ja jakoivat

kokemuksiaan avoimesti hankkeen käyttöön.

Kokemuksenne ovat meille arvokkaita ja merkityksellisiä.

7. Lähdeluettelo

Corbett, B. A., Muscatello, R. A., Klemencic, M. E., West, M., Kim, A., & Strang, J. F. (2022). Greater gender diversity among autistic children by self-report and parent-report. *Autism*, 27(1), 158–172. <https://doi.org/10.1177/13623613221085337>

Jaskari, O & Keski-Rahkonen, A. (2021). Vähemmistöstressi uhkana seksuaali- ja sukupuoli-vähemmistöjen terveydelle. *Duodecim*, 137:1781–8.

Meyer, Ilan H. (2003). Prejudice, social stress, and mental health in lesbian, gay, and bisexual populations. *Psychol Bull*, 129:674–97.

Opiskelun ja koulutuksen tutkimussäätiö Otus sr. (2022). Opiskelijabarometri.

Qualls, L.R., Hartmann, K. & Paulson, J.F. Broad. (2018). Autism Phenotypic Traits and the Relationship to Sexual Orientation and Sexual Behavior. *J Autism Dev Disord* 48, 3974–3983. <https://doi.org/10.1007/s10803-018-3556-3>

Strang, J.F., Kenworthy, L., Dominska, A. et al. (2014). Increased Gender Variance in Autism Spectrum Disorders and Attention Deficit Hyperactivity Disorder. *Arch Sex Behav* 43, 1525–1533. <https://doi.org/10.1007/s10508-014-0285-3>

Warrier, V., Greenberg, D.M., Weir, E. et al. (2020). Elevated rates of autism, other neurodevelopmental and psychiatric diagnoses, and autistic traits in transgender and gender-diverse individuals. *Nat Commun* 11, 3959.

<https://doi.org/10.1038/s41467-020-17794-1>

Yhdenvertaisuusvaltuutettu. (2025). *Syrjintä*.

<https://yhdenvertaisuusvaltuutettu.fi/syrjinta> Viimeksi vierailtu 19.6.2025.